

A.P. TSJEKOV

KIRSEBÆRHAVEN

HOVED SCENEN
NATIONALTHEATRET

109163921

«Det jeg har skrevet, er ikke et drama, men en komedie, stedvis til og med en farse...»

Anton P. Tsjekov

(Brev til M. Aleksejeva-Lilina, den 15. september 1903)

«Det er ingen komedie og ingen farse, som De skriver, det er en tragedie... Jeg har grått som en gammel dame, jeg ville holde tårene tilbake, men jeg kunne ikke... For et vanlig menneske er dette en tragedie.»

Konstantin Stanislavski

(Brev til Anton P. Tsjekov, den 22. oktober 1903)

Når det blomstrer til ingen nytte...

Kirsebærhaven er det siste av Tsjekovs fire store skuespill. Tsjekov avsluttet arbeidet med *Kirsebærhaven* i oktober 1903 på Jalta, og han sendte straks manuskriptet til Kunstnerteatret i Moskva som ventet utålmodig. Prøvene begynte umiddelbart, og uroppførelsen fant sted den 17. januar 1904, på forfatterens fødselsdag. Tsjekov døde i juli samme år, 44 år gammel.

Måken, Onkel Vanja, Tre søstre og *Kirsebærhaven* kan ses som varianter over samme tema. Disse skuespillene har meget felles både i tema og tone: Vakre drømmer, sterke lengsler og fantastiske illusjoner kolliderer med en prosaisk og kjedsommelig virkelighet. Men i *Kirsebærhaven* er den sosiale konflikt langt tydeligere enn i de øvrige skuespillene. Her konfronteres representanter for ulike sosiale klasser og samfunnssyn: Ljubov Andrejevna og hennes bror Gajev representerer den gamle verden, nærmere bestemt den ruinerte og ørkesløse godseierstand. – Den arbeidssomme og initiativrike kjøpmann Lopakhin er en kommende kapitalist som synes å ha fremtiden på sin side, – mens studenten Petja Trofimov har luftige visjoner om en helt ny verden, et nytt og herlig Russland uten godseiere og kjøpmenn. *Kirsebærhavens* sosiale og politiske tema er trolig blitt enda synligere for ettertiden enn det var Tsjekovs samtid: Sett i histo-

GODSEIERINNEN

Ljubov Andrejevna Ranévsckaja tilhører den gamle russiske adel. Hun er enke, og har arvet godset etter sine foreldre. I kveld kommer hun tilbake til familiegodset, etter at hun i flere år har bodd i Frankrike.

RUT TELLEFSEN

riens lys, kan man bare konstatere at *Kirsebærhaven* ble uroppført året før revolusjonen i 1905, og at Oktoberrevolusjonen i 1917 ble et skjebnear både for gods-eierinnen og for en privatkapitalistisk entreprenør som Lopakhin. Det er ikke til å undres over at man i sovjetisk tid har forsøkt å gjøre Trofimov til stykkets helt, på tross av at Tsjekovs tekst stritter imot.

Nettopp fordi konfrontasjonen mellom de forskjellige sosiale grupper – og mellom den gamle og den nye verden – er så tydelig i *Kirsebærhaven*, blir også Tsjekovs meget omtalte upartiskhet og «objektivitet» særlig påfallende i dette skuespillet. Tsjekov ble ofte kritisert for ikke å ta parti, for ikke å ta eksplisitt stilling til sosiale og politiske konflikter. Hvordan forholder egentlig forfatteren seg til den «klassekamp» som utspilles i *Kirsebærhaven*?

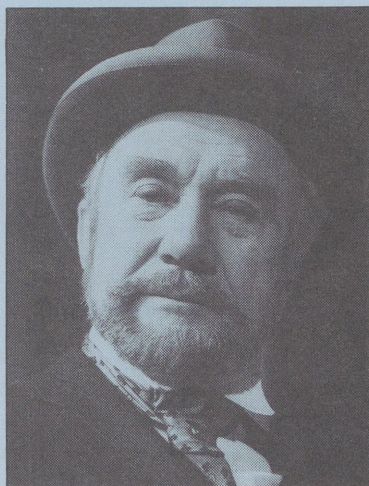
For det første kan man konstatere det paradoks at de stridende parter i skuespillet er svært glade i hverandre. På det emosjonelle og personlige plan hersker det, stort sett, en skjønn harmoni blant *Kirsebærhavens* protagonister. Den travle Lopakhin møter opp, – midt på natten – for å ta imot godseierinnen som nå vender hjem etter fem år i utlandet. Han beskriver henne som «et godt menneske», «enkel og liketil», og han forteller om den snille, gode og hjelpsomme Ljubov Andrejevna. (...)

Samtidig er Tsjekov en mester i å skildre dekadansen og livsudugeligheten hos det gamle herskap. Om Ljubov er et sjenerøst og elskelig vesen, så er det like fullt et faktum at hun lever av andres arbeid og av andres penger. – Vi har naturlig medlidenhet med Ljubov når vi hører at hun i løpet av en måned har mistet sin mann og sin sønn, vi kan – som Anja – forstå at hun flyktet til utlandet. Men når Ljubov i samme åndedrag, i alle fall i samme replikk, forteller at gutten druknet i elven og at mannen døde av champagne, da kommer hennes personlige tragedie i et ironisk lys. Dessuten er hun «lettferdig», ifølge sin bror, hun er ikke

HENNES BROR

Leoníd Andréjevitsj Gájev er godseierinnens eldre bror, med en stor interesse for biljard – og kanskje mindre praktisk forståelse for hverdagens realiteter.

ESPEN SKJØNBERG

helt dydig, og sikkert er det at hun er makeløst lettsindig i alle praktiske og økonomiske anliggender. Og broren selv, godseier Gajev, er en person som nærmest er gått i oppløsning. Han har et nevrotisk forhold både til karameller og til biljardspill, han prater om løst og fast og holder «taler» som han ikke har noen kontroll over. Varja og Anja, som på sitt vis er glad i onkelen, gir ham et velment og godt råd: De ber ham innstendig om ikke å snakke. «De skulle ikke snakke så mye, kjære onkel», sier Varja, «Det er sant, kjære onkel, De må ikke snakke. Ikke si noen ting.» Og Anja trøster ham: «Hvis du lot være å snakke, så ville det bli bedre for deg selv også.» (...)

Det er med andre ord ikke enkelt å besvare vårt innledende spørsmål: Hvordan forholder forfatteren seg til konflikten i *Kirsebærhaven*? De positive trekk ved en person blir utfylt med negative trekk, og tragedien blir til stadighet brutt av komiske replikker og scener. I *Kirsebærhaven* finnes en ekte klovn, buktaleren og tryllekunstneren Charlotta Ivanovna, men også andre figurer har primært en komisk funksjon. Den evig pengelense og «hesteaktige» Simeonov-Pisjtsjik er et grotesk eksemplar av den fallerte godseierstand, og Jepikhodov besørger de absurdistiske innslag i handlingen. Men de komiske innslag blir aldri selvstendige, dominerende scener, – det er ikke komikk for komikkens egen skyld, men det komiske som en integrert del av det seriøse eller tragiske tema. Den særegne og forbløffende sammensetning av det komiske og det tragiske viser seg kanskje aller tydeligst i tredje akt. Her finner vi selve skjebneomslaget, men på denne skjebnedag for kirsebærhaven er det ball på godset, og Charlotta viser sine tryllekunstner som aldri før. «Og vi har musikk og ball», bemerket Ljubov Andrejevna, «det er kanskje litt upassende akkurat i dag... Pytt sann...» Simeonov-Pisjtsjik leder denne danse macabre med fransk kommando, den gamle verden synes å feire sin egen undergang. Ljubov Andrejevna er ikke i stand til å se vir-

LIV OSA

DATTEREN

Anja er godseierinnens 17 år gamle datter. Hun reiste til Paris sammen med sin guvernante i påsken. Nå kommer hun tilbake til godset sammen med sin mor.

ELLEN HORN

PLEIEDATTEREN

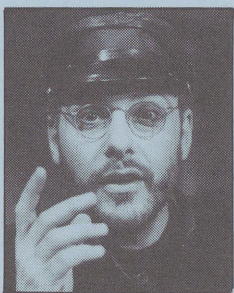
Varja er godseierinne Ranévskajas 24 år gamle pleiedatter. Hun har passet godset mens Ranévskaja har vært i Frankrike. Nå når gods-eierinnen har kommet tilbake, håper hun problemene kan bli løst.

keligheten i øynene, og når hennes bror Gajev kommer hjem fra den fatale tvangsauksjonen, er hans opptreden ikke helt egnet til å vekke vår medlidenhet. Hans første replikker gjelder sild og ansjos; Gajev er sulten. Han gråter litt, men når han hører biljardkulene støte sammen i sideværelset, lysner han opp og «gråter ikke mer». (...)

En av de store kontroverser mellom Tsjekov og Kunstnerteatret – og det var i første rekke en kontrovers mellom Tsjekov og Stanislavski – gjaldt nettopp spørsmålet om *Kirsebærhavens* genre. «Jeg gråt som en kone», – slik beskriver Stanislavski sin reaksjon etter å ha lest *Kirsebærhaven*. Han levde seg inn i Ljubovs tragedie og følte smerten ved tidens gang. Tsjekov har imidlertid definitivt betegnet *Kirsebærhaven* som en komedie, og forfatteren insisterer: «Dette stykket er ikke et drama, men en komedie, stedvis til og med en farse», det er «et muntert stykke». Men Stanislavski holder på sitt: «Dette er en tragedie, uansett hvilke forhåpninger om et bedre liv som forespeiles i siste akt.» I Kunstnerteatrets uroppførelse ble *Kirsebærhaven* et elegisk farvel med fortiden, men på teatrets plakater og i avisannonsene valgte man den kompromissløsning å annonsere *Kirsebærhaven* som «et drama».

Alle Tsjekovs store skuespill har det til felles at de passer dårlig inn i de etablerte genredefinisjoner. Det virker som en grov forenkling å kalle *Kirsebærhaven* for en komedie eller en tragedie, og den mer nøytrale betegnelsen «drama» er heller ikke en fullgod løsning. Ifølge alle definisjoner skal drama bety handling, men hos Tsjekov er det ofte slik at mange av skuespillets høydepunkter er ren stillstand, som i den uforlignelige scenen i *Kirsebærhavens* annen akt, der Jepikhodov tusler forbi i bakgrunnen, mens herskapet på forscenen samtaler om Russlands «veldige horisonter» og potensielle kjemper. At Tsjekov

Forts. side 14

HENRIK SCHEELE

STUDENTEN

Pjotr Sergejevitsj Trofimov er en «evig student». Han har også arbeidet som huslærer for godseierfamilien – og han har forhåpninger til fremtiden.

TONE DANIELSEN

GUVERNANTEN

Charlotta Ivanovna er guvernante for datteren Anja. Men hun kan mer enn å passe barn og unge – hun er også familiens tryllekunstner.

Anton Tsjekov (1860–1904)

Anton Tsjekovs far var livegen. Gjennom hardt slit klarte han å legge seg opp 3500 rubler. I 1841 kunne han kjøpe sin familie på 8 medlemmer fri. Antons far, Pavel Jegorovitsj, ble kontorist i Taganrog og åpnet siden kolonialforretning.

1860

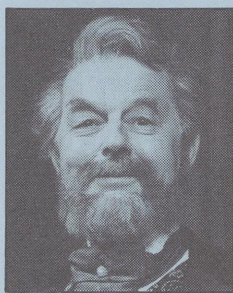
Anton Pavlovitsj Tsjekov blir født i Taganrog, 32 år etter Ibsen, 7 år før Pirandello.

1867–79

Skoleår i Taganrog. I 1867 går faren konkurs, familien flytter til Moskva og lever i fattige kår, men Anton blir i hjembyen for å ta artium. Han lever av å gi privattimer.

1879

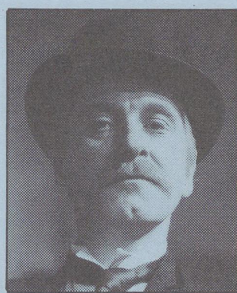
Anton slutter seg til familien i Moskva og blir innskrevet ved det medisinske fakultet ved universitetet. Han forsørger seg selv og familien ved å skrive humoresker.

SVERRE HANSEN

GODSEIEREN

Borís Borísovitsj Simeónov-Písjtsjik er en nabo og venn av familien. Han er selv godseier, men i stadig penge-nød.

KARL SUNDBY

KJØPMANNEN

Jermoláj Aleksejevitsj Lopákhin er blitt en holden mann av sitt kjøp og salg. Som sønn av en livegen bonde kjenner han godt pengenes verdi – og betydning.

1880

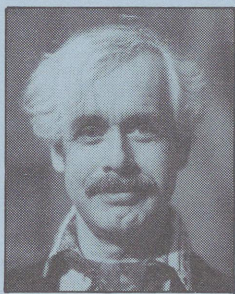
Anton Tsjekovs første novelle blir trykt i vittighetsbladet *Øyenstikkeren*. Den heter *Brev fra en godseier i Donauområdet, Stephan Vladimirovitsj N. til hans lærde nabo doktor Friedrich*. I de følgende syv årene skrev han over fire hundre noveller, humoresker, skisser fra dagliglivet, reportasjer fra rettssalene osv. i forskjellige tidskrifter og under forskjellige psevdonym. På denne tid ble også det store skuespillutkastet PLATONOV til. Det ble aldri fullført av ham selv.

1884

Tsjekov tar medisinsk embedseksamen og arbeider om sommeren som lege i Voskressensk. Om vinteren får han sin første lungeblødning. *Melpomenes historier* blir offentliggjort i tidsskriftet *Oskolki*.

1885

Tsjekov blir kjent med Aleksej Suvorin, redaktør for den innflytelsesrike Petersburg-avisen *Novoje Vremja*. *Brokete fortellinger* (bl.a. *Albions datter*) blir utgitt. Dramatikeren Tsjekov skriver VED LANDEVEIEN, en scene.

GERHARD
BJELLAND

KONTORISTEN

Semjón Pantelėjevitsj Jephikhódov er godsets kontorist og bokholder. Han har et problem med støvlene sine – de knirker.

1886

Blir medarbeider i *Novoje Vremja* og får på den måten anledning til å ta fatt på større litterære oppgaver. Annet anfall av lungeblødning i april. Fortellingen *En ulykke*; EN SVANESANG, skuespill i en akt, TO-BAKKENS UHELDIGE VIRKNINGER, en monolog.

1887

Reise til Sør-Russland. *I skumringen*, et utvalg av fortellinger, blir offentliggjort av Suvorin i Petersburg. IVANOV, hans første helaftens skuespill, blir oppført i Moskva. Fiasko. (Blir trykt to år senere.)

1888

Sommeren blir tilbragt i Luka, Ukraina. På reise til Krim for å treffe Suvorin holder han på å drukne ved et skipsammenstøt. Får Pusjkin-prisen av Det keiserlige vitenskapsakademi i Petersburg. *Steppen*, BJØRNEN, farse i en akt.

1889

SKOGTROLLET, komedie i fire akter, blir oppført på Solovzov-teatret i Moskva. Fiasko. Stor suksess for IVANOV i Petersburg. FRIERIET, farse i en akt; BRYLLUPET, komedie i én akt. *En stygg historie*.

GRETHE
MYKLEBUST

STUEPIKEN

Dunjaja er godsets stuepike, som i spenning venter på herskapets hjemkomst. Hun må også finne ut hva hun egentlig mener om kontoristens interesse for henne.

1890

Reiser gjennom Sibir til øya Sakhalin, hvor han ankommer i juni. Opptar personlig en folketelling i denne enorme fangeleiren og samler på ti tusen kort et rystende statistisk råmateriale, vender hjem igjen via Singapore i desember: «Jeg hoster, får hjerte-klapp. Kan ikke skjønne hva det betyr.» TRAGIKER MOT SIN VILJE, farse i én akt.

1891

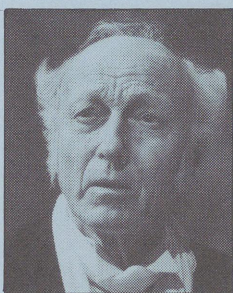
Reiser til Wien, Venezia, Firenze, Rom, Napoli, Nizza, Paris sammen med Suvorin. *En duell*, JUBILEUM, en farse.

1892

Tsjekov reiser til guvernementet Novgorod for å hjelpe den sultende befolkningen. Lager en organisasjon for å hjelpe bøndene med hester og buskap. Kjøper eiendommen Melikhovo i nærheten av Moskva. *6. avdeling*.

1893

Bosetter seg på Melikhovo og kombinerer sitt forfatterskap med legevirksomhet og sosialomsorg. Helbredden blir dårligere. *En ukjents fortelling*.

FRANK ROBERT

DEN GAMLE LAKEI

Firs, den gamle tjeneren, er 87 år. Han husker fremdeles hvordan det var før – da kirsebærene blomstret hvert år.

1894

Annen utenlandsreise med Suvorin, denne gang til Wien, Milano, Genova og Nizza. *Kvinneriket. Øya Sakhalin*.

1895

Besøker for første gang Leo Tolstoj på Jasnaja Poljana. Flere noveller. MÅKEN ferdig i oktober.

1896

Nytt anfall av lungeblødning. MÅKEN blir uroppført på Alexandrinskij-teatret i Petersburg. Fiasko: «Jeg kommer aldri til å glemme kvelden igår. Jeg vil aldri mer skrive skuespill og la dem oppføre.»

1897

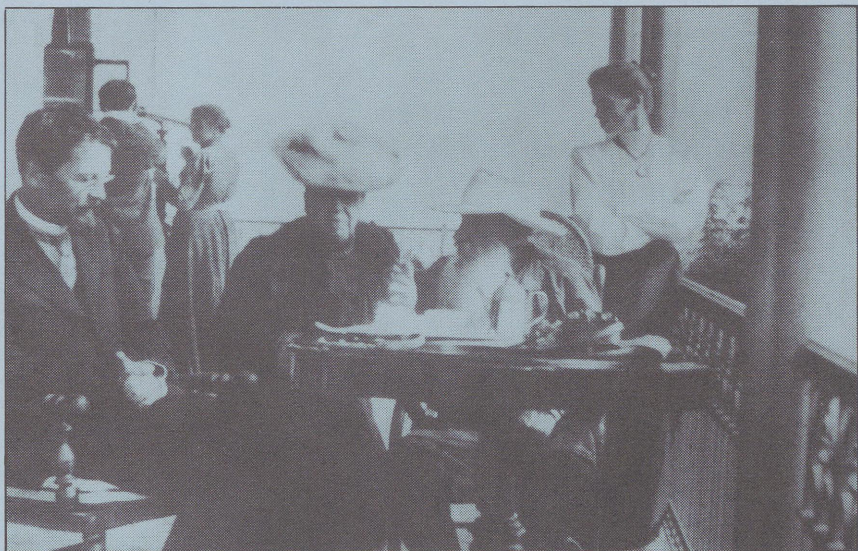
Tsjekov møter Stanislavski og Nemirovitsj-Dantsjenko som nettopp har dannet Moskva Kunstnereteater. Arbeider hardt med alminnelig folketelling i Serpukhov-distriktet. Sørger for at det bygges flere skoler, vesentlig for hans regning, i landsbyene Melikhovo, Talezh og Novosiolki. Reiser til Syd-Frankrike. Noveller. ONKEL VANJA i bokform.

KIM HAUGEN

DEN UNGE LAKEI

Jásja er den unge tjeneren – og hans reise med herskapet til Paris har gitt den unge mannen en smak for det moderne livet i utlandet.

ANTON P. TSJEKOV FOTOGRAFERT SAMMEN MED LEO TOLSTOJ UNDER ET KORT MØTE MELLOM DE TO STORE RUSSISKE FORFATTERNE.

1898

Sterkt opptatt av Dreyfus-saken. Bryter med Suvorin som i sin avis gikk mot Dreyfus. **MÅKEN** blir en stor suksess på Moskva Kunstner-teater. **ONKEL VANJA**, en bearbeidelse av **SKOGTROLLET**, uroppført ute i provinsen.

Tsjekov møter Olga Knipper som tilhører Stanislavskis ensemble.

1899

Etter legens råd flytter Tsjekov til Jalta hvor han skriver *Damen med hunden*. Knytter vennskap med Maxim Gorkij. **ONKEL VANJA** på Moskva Kunstner-teater med Olga Knipper som Helena Andrejevna.

1900

Tsjekov blir valgt til medlem i Vitenskaps-akademiet. Reiser igjen til Europa og tilbringer vinteren i Nizza. Skriver **TRE SØSTRE**.

1902

Gifter seg 25. mai med Olga Knipper

som samme år spilte Masja under ur-oppførelsen av **TRE SØSTRE** på Moskva Kunstner-teater. Opphold på tuberkulose-sanatorium.

1902

Frasier seg sitt medlemskap i Vitenskaps-akademiet som protest mot at Maxim Gorkij ikke ble valgt inn.

1903

Tsjekov bor alene på Jalta. I oktober blir han valgt til formann for Det russiske litteraturselskap.

1904

17. januar har Moskva Kunstner-teater ur-premiere på **KIRSEBÆRHAVEN** med Olga Knipper i rollen som Ljubov Andrejevna. Enestående suksess. Etter premieren vender Tsjekov alene tilbake til Jalta. I mai reiser han til Tyskland sammen med sin hustru. Han dør den 2. juli på kurstedet Badenweiler og blir begravet syv dager senere på kirkegården til Novodevitsji-klosteret.

«KIRSEBÆRHAVEN»: SITTENDE FORAN FRA VENSTRE: GRETHE MYKLEBUST OG LIV OSA. SITTENDE FRA VENSTRE: FRANK ROBERT, TONE DANIELSEN, KARL SUNDBY, RUT TELLEFSEN OG ESPEN SKJØNBERG. STÅENDE FRA VENSTRE: GERHARD BJELLAND, NADIA HASNAOUI, ELLEN HORN, OLE KRISTIAN THOMMASSEN, KIM HAUGEN, HENRIK SCHEELE, DAG EIRIK ORBAKK, TRULS KWETZINSKY, SVERRE HANSEN.

«KIRSEBÆRHAVEN»

Komedie i fire akter av ANTON TSJEKOV

Oversatt av KJELL HELGHEIM

Ljubov Andrejevna Ranjevskaja, godseierinne	RUT TELLEFSEN
Anja, hennes datter, 17 år	LIV OSA
Varja, hennes pleiedatter, 22 år	ELLEN HORN
Leonid Andrejevitsj Gajev, hennes bror	ESPEN SKJØNBERG
Jermolai Aleksejevitsj Lopakhin, kjøpmann	KARL SUNDBY
Pjotr Sergejevitsj Trofimov, student	HENRIK SCHEELE
Boris Borisovitsj Simjeonov-Pisjtsjik, godseier	SVERRE HANSEN
Charlotta Ivanovna, Anjas guvernante	TONE DANIELSEN
Semjon Pantelejevitsj Jepikhodov, godseierens kontorassistent	GERHARD BJELLAND
Dunjasja, en stuepike	GRETHE MYKLEBUST
Firs, en gammel tjener	FRANK ROBERT
Jasja, en ung tjener	KIM HAUGEN
En fremmed	TRULS KWETZINSKY
Ellers medvirker:	NADIA HASNAOUI, DAG EIRIK ORBAKK og OLE KRISTIAN THOMMASSEN

Instruktør: ERNST GÜNTHER
Scenografi og kostymer: LUBOS HRUZA
Masker: PER HANSEN
Regiassistent: TRULS KWETZINSKY
Danseinstruksjon: NADIA HASNAOUI
Trylleinstruksjon: EGELØ

Inspisient: Arne Abrahamsen
Rekvisitør: Eva Hauge
Suffli: Eline Lindhjem
Scenemester: Jan Oug
Lysmester: Halvor Schjelderup
Lyd: Terje Larsen

Kunstnerteatret i Moskva

Stanislavski og Nemirovitsj-Dantsjenko

Etter 20 år som amatørskuespiller ønsket Konstantin Stanislavski å starte sitt eget teater. En viktig forutsetning var samarbeide med Vladimir Nemirovitsj-Dantsjenko. I ettertid er ikke han like kjent som den legendariske Stanislavski, men for Kunstnerteatrets tilblivelse og utvikling var han minst like viktig.

Stanislavski hadde studert andre nye teatre i Europa – som den tyske Meiningen-gruppen da den var på gjestespill i Moskva, og de nye franske Théâtre Libre da han var i Paris. Her stod *ensemblet* i sentrum, ikke den individuelle skuespilleren. Gjennom mange år skulle han arbeide med å skape en metode for skuespillerens arbeide. Det er for dette – det såkalte Stanislavski-systemet – han idag er mest kjent. Men han arbeidet i 20 år som velstående forretningsmann, før han gikk inn på en profesjonell karriere innen teatret.

Nemirovitsj-Dantsjenko hadde femten år som dramatiker bak seg og arbeidet både som instruktør og dramaturg ved teatre i Moskva. Han ledet den dramatiske linjen ved kunstskolen i Moskva, og fra denne tok han med seg flere skuespillere til Kunstnerteatret.

Idéen med å starte et eget teater kunne de to kunsterner første realisere etter å ha funnet hverandre og sett at deres tanker og mål stemte overens. De utfylte hverandre og hadde sine styrker på forskjellige områder. Berømt er deres første lange planleggingsmøte på restauranten Slavjansky Bazaar. De satt sammen fra tidlig ettermiddag til langt på natt. Her diskuterte de opplegg, administrativt, kunstnerisk og økonomisk for teatret. De kontrollerte hverandres syn på skuespillere og deres innstilling til teater:

«– Ta f.eks. skuespiller A, synes du han har talent?

– I aller høyeste grad.

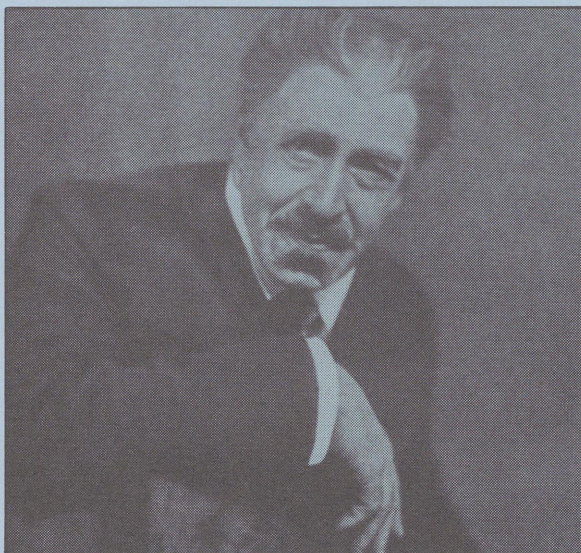
– Vil du ha ham med i ensemblet?

– Nei.

– Hvorfor?

– Fordi han har innstilt seg på å gjøre karriere. Han føyer seg etter publikums ønsker og ødelegger sitt talent, han føyer seg etter alle teatersjefens luner og ødelegger sin karakter, og han innordner seg det billige teatret. En mann som er så forgiftet kan ikke bli kurert.»

— — —

KONSTANTIN STANISLAVSKI – EN AV TEATRETS STORE FORNYERE VED ÅRHUNDRESKIFTET. HANS TEORIER OG TEKNIKK HAR SIDEN HATT STOR BETYDNING FOR SKUESPILLERE OG INSTRUKTØRER VERDEN OVER.

- «– Og hva sier du om skuespillerinne B?
- Hun er en god skuespillerinne, men ikke noe for oss.
  - Hvorfor?
  - Hun elsker ikke kunsten, men seg selv i kunsten.
  - Og skuespillerinne C?
  - Nei, hun går ikke, hun bruker uheldbredelig billige virkemidler.»

– – –

- «– Hva med skuespiller D?
- Han må vi absolutt ha et øye til.
  - Hvorfor?
  - Han har idealer som han kjemper for. Han er ikke fornøyd med nåværende tilstander. Han er en mann som holder på sine idealer.
  - Jeg er av samme mening. Tillat meg å sette ham opp på listen av kandidater.»

På det lange møtet snakket de bl.a. også om skuespillerens etikk og den innstilling til sitt arbeid som skuespilleren måtte ha. De skrev ned flere korte setninger som er blitt berømte og ofte sitert siden:

«Det finnes ingen små roller, bare små skuespillere.»

«Man må elske kunsten, ikke seg selv i kunsten.»

«Idag Hamlet, i morgen en reserve, men selv som reserve må du være en kunstner.»

«Dikteren, skuespilleren, scenografen, skredderen, scenearbeideren – alle tjener det samme mål, som dikteren har gitt oss – nemlig skuespillets idé.»

«Alt som forstyrrer det skapende arbeidet på teatret er en forbrytelse.»

«Å komme for sent, dovenskap, lunefullhet, hysteri, uredelighet, å ikke kunne rollen sin, og nødvendigheten av å måtte si noe to ganger er likeledes skadelig for arbeidet og må utryddes på teatret.»

Det var Nemirovitsj-Dantsjenko som førte Tsjekov og Stanislavski sammen, og oppførelsen av *Måken* som en av Kunstnerteatrets åpningsforestillinger i 1898 ble et endelig gjennombrudd for Tsjekov og en enorm suksess for teatret. Senere oppførte Kunstnerteatret *Tre søstre* og *Kirsebærhaven* og vil alltid bli stående i nær assosiasjon med Tsjekovs navn.

Liv Schøyen

Når det blomstrer til ingen nytte

Forts. fra side 5

unndrar seg de tradisjonelle genrededefinisjonene, registrerte mange av kritikerne allerede da *Måken* ble oppført på Kunstnerteatret i 1898. Fra første stund ble Tsjekovs skuespill karakterisert i så udramatiske termer som «stemning», «koloritt», «atmosfære».

De fleste vil mene at Tsjekov for sterkt betoner det komiske og farseaktige i *Kirsebærhaven*. Men vi må ikke glemme at hans uttalelser var gitt i en helt bestemt kontekst og til en helt bestemt adressat: Moskva Kunstnerteater. Tsjekov kjente dette teatret ut og inn, han kjente dets styrke og svakheter, her var alle hans store skuespill blitt oppført i regi av Stanislavski og Nemirovitsj-Dantsjenko. Tsjekov var på forhånd engstelig for Kunstnerteatrets «gråtende tone», som han ved flere anledninger beklager seg over. Han fryktet – av gode grunner – at Kunstnerteatret ville legge altfor stor vekt på det tragiske i stykket. Det er noe av forklaringen på at Tsjekov – alt før *Kirsebærhaven* var ferdig skrevet – understreker de muntre sider ved denne *comédie humaine*.

Kjell Helgheim

FRA EN PRØVE PÅ MOSKVA KUNSTNERTEATER. BAK STÅR ANTON TSJEKOV SOM NR. TRE FRA VENSTRE, DERETTER KOMMER NEMIROVITSJ-DANTSJENKO, SÅ TSJEKOVS HUSTRU OLGA KNIPPER OG STANISLAVSKI SELV.

FRA PRØVENE PÅ NATIONALTHEATRETS OPPSETNING AV «KIRSEBÆRHAVEN» MARS 1988.

«Kirsebærhaven»

på Kunstnerteatret aftenen før oktoberrevolusjonen

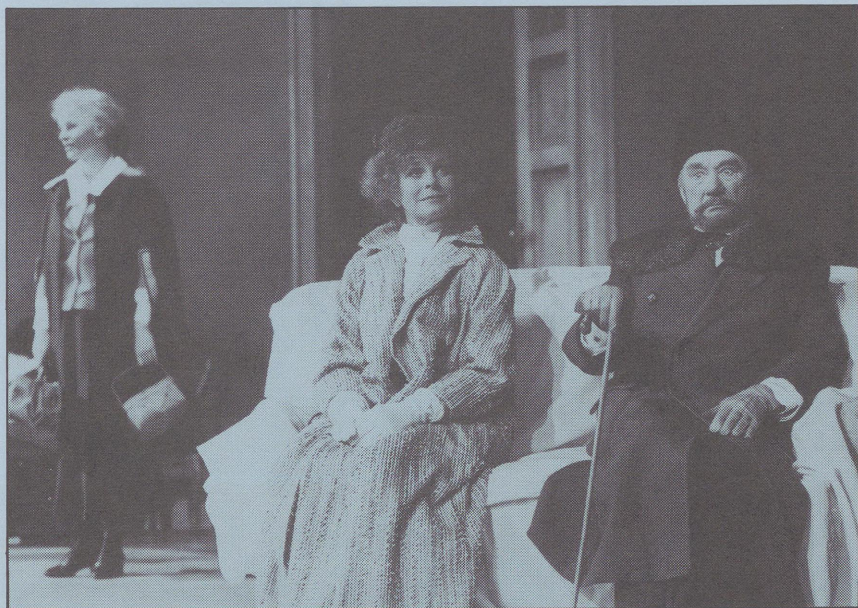
Vår kunst er ikke av lang varighet, men til gjengjeld er det den av alle kunstarter som gjør sterkest inntrykk. Dens makt og kraft er umåtelig. Dens virkning skapes ikke av et enkelt menneske, men av mange på én gang – skuespillere, malere, sceneinstruktører, musikere. Den skapes ikke av en enkelt kunstart, men av mange forskjellige: diktning, musikk, malerkunst, skuespillkunst, dans og så videre. Og dertil kommer at det ikke er et enkelt menneske, men en hel skare mennesker som samtidig mottar inntrykket, noe som i høy grad skjerper mottageligheten hos den enkelte.

Det er nettopp dette samlede fellesskap, både på den ene og på den andre siden av rampen, som gjør teatret til en så stor makt. Dette kom særlig tydelig frem ved en bestemt leilighet. Det var aftenen før oktoberrevolusjonen brøt ut, en aften jeg aldri vil glemme. Regimentene var samlet i nærheten av Kreml, og forberedte i all hemmelighet det som skulle skje den neste dag. Noen steder vandret tause flokker gjennom byen, andre steder lå gatene øde hen. Lyktene var slokket, politibetjentene fjernet. Men i Solidovnikov-teatret samlet over tusen mennesker seg til *Kirsebærhaven*, hvor man nettopp så de mennesker leve sitt liv som hele opprøret var rettet mot. Publikum den aften besto nesten utelukkende av de brede lag, og salen kokte av opphisselse. Vi skuespillere sto sminket og kostymert bak teppet, og lyttet til larmen nede fra tilskuerplassen.

«Vi kommer ikke til å spille stykket ut,» sa vi til hverandre. «de jager oss ut av scenen.»

Da teppet gikk opp, hadde vi hjertebank av redsel for hva som ville skje. Men ... Tsjekovs lyrikk, den skjønnne russiske diktning om den døende herregård, virket nettopp denne aften med særlig stor kraft. Vi har aldri hatt et mer oppmerksomt lyttende publikum. Det var som om folk ønsket å puste ut i denne poesien sfære, og som om de for evig tok avskjed med det gamle, det som nå skulle lutres gjennom tap av så mange menneskeliv. Aftenen sluttet med store ovasjoner, folk forlot tause teatret – og hvem vet, kanskje gikk mange av dem ut for å kjempe for det nye liv som skulle komme. Noen øyeblikk senere begynte skytingen, og det var med nød og neppe vi kom oss hjem i god behold.

(Fra «Mitt liv i kunsten» av Konstantin Stanislavski)

«Tsjekovs personer kombinerer den dypeste menneskelige anstendighet med en nesten latterlig mangel på evne til å få sine idealer og prinsipper gjennomført i praksis.»

Vladimir Nabokov

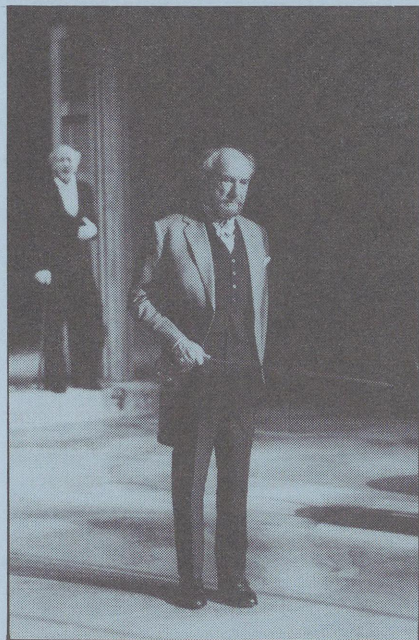
«I Tsjekovs skuespill lever menneskene i avstandens tegn. De avstår fra nuet, og fra kontakter, det vil si at de avstår fra den lykke som ligger i et virkelig møte. Denne resignasjon og reserverte holdning, der lengsel og ironi blir blandet, bestemmer formen, og dermed også Tsjekovs plass i det moderne dramas utviklingshistorie.»

Peter Szondi

«(Kirsebærhaven) er ikke en boulevardkomedie – det er en sann komedie om livet. Dette er en farse som er aggressiv, bitende og samtidig medfølende. Hvis du observerer livet utenifra, oppdager du at det er noe komisk ved det, selv døden og begravelser kan være til å le av. Tsjekovs historier og skuespill ble skrevet med den typen avstand, med en slags ufølsom følsomhet.»

Maurice Bénichou

«Jeg tåler rett og slett ikke Shakespeare, skjønner De,» sa Tolstoj til Tsjekov engang, «men Deres skuespill er enda verre. Shakespeare griper da leseren i nakken og sleper ham et eller annet sted hen og gir ham ikke lov til å slippe unna på veien. Men hvor kommer man hen med Deres skikkelser? – Fra sofaen hvor de ligger, til spisestuen og tilbake igjen.»

«Etter Tsjekovs gjennombrudd som dramatiker prøvde mange å skrive som ham. I de år utkom adskillige skuespill av samme type som Ilja Surgutsjovs *Høstens foliner* (1915). Men egentlig ble denne skrivemåte bare en kort episode i den russiske litteraturs historie. Det kan sies at den ble til og døde med Tsjekov. Kanskje er dette bare naturlig, siden 1905 innebar de første klemte fra dødslokkene som ringte for den samfunnsform Tsjekov beskrev. Men noe paradoksalt er det da at det nye sovjetsamfunnet, da det i 1930-årene definitivt skulle fastlegge sin kulturpolitikk, gikk tilbake i tiden, til den kritiske realisme, istedenfor å la en ny skrivemåte få gro naturlig frem av de endrede produksjons- og leveforhold. Den sosialistiske realismes arkitekter grep tilbake i historien. Men de hoppet over Tsjekov.»

Jan Brodal

Nationaltheatrets kunstneriske personale

Skuespillere:

Urda Arneberg, Frøydis Armand, Tone Danielsen,
Liv Dommersnes, Lise Fjeldstad, Astrid Folstad, Wenche Foss,
Toril Havrevold, Mona Hofland, Kjersti Holmen, Ellen Horn,
Anne Marit Jacobsen, Anne Krigsvoll, Mari Maurstad,
Katja Medbøe, Merete Moen, Grethe Myklebust, Liv Osa,
Anne-Marie Ottersen, Hilde Sophie Plau,
Tone Schwarzott, Kari Simonsen, Hennika Skjønberg,
Linn Stokke, Monna Tandberg, Rut Tellefsen,
Liv Thorsen, Ingerid Vardund, Marit Østbye.

Per Egil Aske, Gerhard Bjelland, Joachim Calmeyer, Per Frisch,
Sverre Hansen, Anders Hatlo, Kim Haugen, Erik Hivju,
Svein Sturla Hungnes, Jan Hårstad, Per Jansen, Lars Andreas Larssen,
Lasse Lindtner, Ole-Jørgen Nilsen, Nils Ole Oftebro,
Sverre Anker Ousdal, Kai Remlov, Knut Risan, Frank Robert,
Henrik Scheele, Bjørn Skagestad, Espen Skjønberg, Tor Stokke,
Karl Sundby, Per Sunderland, Rolf Søder, Reidar Sørensen, Hans Ola Sørлие.

Musiker:

Åsmund Feidje.

Scenestruktører:

Hilde Andersen, Edith Roger.

Scenografer:

Gunnar Alme, Lubos Hruza, Tine Schwab.

Dramaturger:

Lennart Lagerwall, Liv Schøyen, Gerd Stahl.

Musikk-konsulent:

Finn Ludt.

Utgiver: Nationaltheatret, Stortingsgt. 15, 0161 Oslo 1
Redaktør: Andreas Wiese
I redaksjonen: Liv Schøyen, Truls Kwetzynsky
Foto: Frits Solvang
Opplegg og design: Scenario a.s

10g163921

Sesongen 87/88
Kr. 15,-